

ЕКОНОМІКА, ПІДПРИЄМНИЦТВО, ЦИВІЛЬНЕ, ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО

УДК [347.122.001.11:347.23](477)

С. С. БАНДУРКА,*слухач магістратури юридичного факультету**Київського національного університету імені Тараса Шевченка*

ПОНЯТТЯ ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВОГО ЗАХИСТУ ПРАВА ВЛАСНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Визначено поняття права власності підприємства. Проаналізовано підходи до розуміння захисту права власності, проведено його розмежування з правом на захист. Розмежовано також поняття захисту та охорони. Досліджено специфіку поняття цивільно-правового захисту права власності підприємства.

Ключові слова: право власності, підприємство, захист права власності, цивільно-правовий захист, майно підприємства.

Bandurka, S.S. (2015), "The concept of civil and legal protection of ownership" ["Poniattia tsyvilno-pravovoho zakhystu prava vlasnosti pidpriemstva"], *Pravo i Bezpeka*, No. 4, pp. 112–114.

Постановка проблеми. Однією з гарантій прав і свобод учасників цивільних відносин є правовий захист, що є основою побудови правової держави. Правового захисту потребують ті учасники цивільних відносин, чії права та інтереси порушені. Більш за все потребують захисту саме права щодо власності, якими наділені ті чи інші особи. Цивільним законодавством передбачено, що суб'єктом права власності поряд з іншими визнається і підприємство як юридична особа. Враховуючи, що підприємницька діяльність є важливою складовою розвитку економіки нашої країни, питання захисту власності підприємства, яке її здійснює, набуває актуальності та потребує змістовного вивчення.

Стан дослідження. Дослідженню теми статті присвячені праці таких науковців, як С. М. Братусь, В. В. Бутнев, В. В. Вітрянський, В. П. Грібанов, І. О. Дзера, Є. А. Крашенніков, Г. П. Тимченко, Ж. Л. Чорна, А. С. Шевченко та інших.

Завданнями цієї статті є: визначити поняття права власності підприємства; проаналізувати підходи до розуміння захисту права власності; дослідити специфіку поняття цивільно-правового захисту права власності підприємства.

Виклад основного матеріалу. Конституція України проголошує, що держава забезпечує захист прав усіх суб'єктів права власності і господарювання, соціальну спрямованість економіки. Усі суб'єкти права власності рівні перед законом [1, ч. 4 ст. 13]. Таким чином, ви-

ступаючи гарантом реалізації законних прав, держава тим самим забезпечує одночасно і виконання громадянами обов'язків, покладених на них державою, а також власними договірними та іншими зобов'язаннями. Оскільки економічною основою кожного суспільства є власність у різних її формах, то одним із найголовніших об'єктів державного захисту виступає саме право власності. А враховуючи те, що неабияке сприяння розвитку економіки здійснюється саме підприємницькою діяльністю, особливої уваги потребує питання захисту саме права власності підприємства.

Під правом власності підприємства слід розуміти право підприємства (як суб'єкта права власності) на майно, яке підприємство здійснює відповідно до закону через уповноважених осіб шляхом володіння, користування, розпорядження та управління.

Для розкриття змісту захисту права власності підприємства важливим є розкриття змісту поняття «цивільно-правовий захист». Однак необхідно сказати, що поряд із цим поняттям розглядають також «право на захист». У теорії права існують різні підходи до з'ясування змісту цього поняття. Так, одні вчені вважають, що право на захист є самостійним суб'єктивним цивільним правом, інші – що право на захист є складовою цивільного права [2, с. 9]. Традиційно конструкція суб'єктивного права розглядається як єдність трьох можливостей: певної поведінки володаря права, вимоги здійснення певних дій з боку інших осіб, звернення

в разі необхідності до примусової сили держави. Саме третю можливість суб'єктивного права і називають правом на захист. Право на захист є елементом правового статусу, який становлять права, свободи та обов'язки, що фіксують стандарти поведінки особи, розкривають основні принципи її взаємодії з державою. Право на захист має конституційну природу та існує в рамках відносин держави й особи [3, с. 7].

Необхідно погодитися з останньою точкою зору, оскільки за своїм змістом право на захист, як і суб'єктивне право в цілому, включає в себе низку можливостей правоохоронного характеру, здатних гарантувати суб'єктивне право на всіх етапах його реалізації.

Що ж до поняття цивільно-правового захисту, то це питання є досить дискусійним у науці цивільного права. Так, деякі науковці вважають, що правовий захист – це система юридичних норм, які спрямовані на запобігання правопорушенню та ліквідацію його наслідків. Інші додержуються думки, що правовий захист – це державно-примусова діяльність, спрямована на поновлення порушеного права, забезпечення виконання юридичного обов'язку. Крім того, з цього питання вказується також, що правовий захист – це завжди акт, що вже відбувся. У деяких випадках для реалізації заходу державного примусу достатньо винесення судового рішення. Оскільки в рішеннях про визнання права чи розірвання договору відповідача не примушують до певної активної поведінки, акт правосуддя і правовий захист збігаються у часі.

З огляду на ці доводи необхідно виділити основні ознаки цивільно-правового захисту, а саме: система правових засобів, спрямованих на забезпечення та здійснення відповідних цивільних прав; система юридичних норм, спрямованих на попередження правопорушень та усунення їх наслідків; діяльність суду чи інших юрисдикційних органів із попередження та відновлення порушеного права.

Таким чином, у загальному значенні під поняттям «цивільно-правовий захист» слід розуміти застосування таких юридичних засобів (способів), які забезпечують, як правило, усунення перешкод у здійсненні будь-якого права, що належить фізичній чи юридичній особі.

В науковій літературі часто порівнюють поняття «правовий захист» і «правова охорона». В літературі поки що не здійснено чіткого їх розмежування, відсутні єдині принципи їх використання і в правових нормах. Водночас спостерігається тенденція до визнання правової охорони ширшим поняттям порівняно з

правовим захистом. Правова охорона цивільних прав у широкому значенні означає як весь комплекс засобів (правових, економічних, організаційно-управлінських тощо), спрямованих на забезпечення реалізації проголошених чи закріплених правовими нормами (правовстановлювального, регулятивного чи заборонного характеру) суб'єктивних прав, у тому числі права власності, в їх нормальному (позитивному) розвитку, так і засобів реагування на випадок порушення цих прав, передбачених правовими нормами (захисного характеру) і спрямованих на відновлення порушених прав та інтересів суб'єктів цивільних правовідносин. Саме засоби реагування на випадок порушення права і є засобами його захисту [4, с. 7].

Враховуючи те, що у рамках цієї статті розглядається цивільно-правовий захист саме права власності підприємства, необхідно звернути увагу на розмежування захисту права власності, захисту права на власність і захисту прав та інтересів власника, яким у даному випадку виступає підприємство. В першому випадку захисту підлягає реально існуюче у власника суб'єктивне право власності на конкретне майно, у другому – право на одержання майна у власність (наприклад, об'єктів приватизації, частки у спільному майні, відчуженої з порушенням права привілеєвої купівлі, тощо), у третьому – права та інтереси власника у разі знищення, втрати, пошкодження його майна.

Зрозуміло, що під майном підприємства слід розуміти виробничі і невиробничі фонди, а також інші цінності, вартість яких відображається в самостійному балансі підприємства, що встановлено статтею 66 Господарського кодексу України [5].

Проте статтею 191 Цивільного кодексу України встановлено, що підприємство виступає також єдиним майновим комплексом, що використовується для здійснення підприємницької діяльності та до складу якого входять усі види майна, призначені для його діяльності, включаючи земельні ділянки, будівлі, споруди, устаткування, інвентар, сировину, продукцію, права вимоги боргу, а також право на торговельну марку та інші права, якщо інше не встановлено договором або законом [6].

У такому разі цивільно-правовий захист права власності здійснюється як щодо самого підприємства як об'єкта власності, так і щодо майна, яким «володіє» підприємство. У даній статті автор розглядає останній варіант, а саме цивільно-правовий захист права власності підприємства, що є похідним від цивільно-правового захисту в загальному розумінні.

Враховуючи специфіку об'єкта захисту, специфічним є і визначення цивільно-правового захисту права власності підприємства, яке полягає насамперед у застосуванні таких юридичних засобів (способів), які забезпечують усунення перешкод у здійсненні права власності та відновлення майнового становища підприємства за рахунок майнових благ порушника чи іншої зобов'язаної особи, в тому числі шляхом витребування власником (повернення)

належного йому майна з чужого незаконного володіння.

Висновок. Питання цивільно-правового захисту підприємства охоплює чимало окремих положень, що потребують подальшого розгляду та вивчення, проте в рамках цієї статті автор ставив собі за мету дослідити саме поняття цивільно-правового захисту права власності підприємства, що є основою подальших досліджень, які стосуються даної тематики.

Список використаних джерел

1. Конституція України : прийн. на 5-й сесії Верховної Ради України 28 черв. 1996 р. – Київ : Преса України, 1997. – 80 с.
2. Чорна Ж. Л. Цивільно-правовий захист майнових прав та інтересів малолітніх і неповнолітніх осіб : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 / Чорна Жанна Леонтіївна. – Львів, 2005. – 20 с.
3. Тимченко Г. П. Способи та процесуальні форми захисту цивільних прав : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 / Тимченко Геннадій Петрович. – Харків, 2002. – 17 с.
4. Дзера І. О. Цивільно-правові засоби захисту права власності в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 / Дзера Ірина Олександрівна. – Київ, 2001. – 18 с.
5. Господарський кодекс України : закон України від 16 січ. 2003 р. № 436-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 18. – Ст. 144.
6. Цивільний кодекс України : закон України від 16 січ. 2003 р. № 435-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40–44. – Ст. 356.

Надійшла до редколегії 18.12.2015

БАНДУРКА С. С. ПОНЯТИЕ ГРАЖДАНСКО-ПРАВОВОЙ ЗАЩИТЫ ПРАВА СОБСТВЕННОСТИ ПРЕДПРИЯТИЯ

Определено понятие права собственности предприятия. Проанализированы подходы к пониманию защиты права собственности, проведено разграничение с правом на защиту. Разграничены также понятия защиты и охраны. Исследована специфика понятия гражданско-правовой защиты права собственности предприятия.

Ключевые слова: право собственности, предприятие, защита права собственности, гражданско-правовая защита, имущество предприятия.

BANDURKA S. S. THE CONCEPT OF CIVIL AND LEGAL PROTECTION OF OWNERSHIP

Ownership of the enterprise is defined as the right of the company (as a subject of property right) on the property, which the enterprise realizes under the law through authorized persons by possession, use, disposal and management.

The approaches to the understanding of ownership protection have been analyzed; the differentiation from the right on protection has been realized. The concepts of security and protection have also been differentiated.

The specific of the concept of civil and legal protection of enterprise's ownership has been studied. The author has outlined the main features of civil and legal protection, namely: the system of legal means aimed at ensuring and realizing appropriate civil rights; the system of legal norms aimed at preventing violations and elimination of their consequences; work of the court or other jurisdiction agencies preventing and restoring violated right.

Under the civil and legal protection of the enterprise's ownership the author understands, first of all, the use of such legal means (ways) that ensure the elimination of obstacles in realizing the ownership and restoration of property status of the enterprise because of property benefits of the offender or other obligated person, including by the way of demanding (return) property belonging to the owner from illegal possession.

Keywords: ownership, enterprise, ownership protection, civil and legal protection, enterprise's property.